

Сучасний стан реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції

The current situation of the realization of the rights and freedoms of citizens in the sphere of the preventing and combating corruption

В.В. Плиска

Ключові слова:

запобігання та протидія корупції, боротьба з корупцією, адміністративна реформа, права і свободи людини, гарантії забезпечення прав і свобод громадян, класифікація гарантії забезпечення прав і свобод громадян, гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції.

Key words:

preventing and combating of corruption, fight against corruption, administrative reform, human rights and freedoms, guaranties of insurance of the rights and freedoms of citizens, classification of the guaranties of insurance of the rights and freedoms of citizens in the sphere of preventing and combating of corruption.

Постановка проблеми. У контексті становлення України як правової і демократичної держави, потреби подолання корупції в Україні, процесу реформування законодавства України у сфері запобігання і протидії корупції великого значення набуває дослідження проблематики сучасного стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції.

Дослідження проблематики сучасного стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції має велике практичне значення для подальшого вдосконалення законодавства України у сфері запобігання і протидії корупції, а також для вдосконалення правозастосовчої практики у цій сфері. Внаслідок цього дослідження проблематики сучасного стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції є важливим для розвитку науки адміністративного права.

Мета статті – охарактеризувати сучасний стан реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції.

Завданнями даної статті є такі: проаналізувати способи протидії корупції; здійснити класифікацію стану реалізації прав і свобод громадян у сфері протидії та запобігання корупції; визначити основні напрями вдосконалення сучасних методів запобігання та протидії корупції.

Стан дослідження. Проблематика сучасного стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження окремих сучасних науковців, зокрема: В. Авер'янова, В. Довжанина, Я. Лазура, М. Мельника, С. Серьогіна.

Виклад основного матеріалу. В останньому світовому рейтингу корумпованості країн, що був опублікований відомою всесвітньою організацією Transparency International, станом на 2014 рік Україна посідає 142 місце зі 175 можливих. За рівнем корумпованості органів державної влади ми наблизились до низки африканських країн із так званого «третього ешелону». З огляду на це, дуже важко вести мову про сучасний стан реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. Дуже часто науковці, які досліджують тематику корумпованості органів державної влади, використовують терміни, які не мають нічого спільного з наукою і більшою мірою є характерними для публіцистичного стилю написання. Ми не можемо погодитися з таким підходом, однак не можна не зазначити те, що корупція в Україні набула таких масштабів, що несе в собі реальну загрозу економічному та державному ладу країни. Незважаючи на це, ми вирішили проаналізувати сучасний стан реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні і по можливості запропонувати ефективні способи його вдосконалення.

Насамперед доцільно зазначити, що корупція є одним з основних чинників нівелювання прав і свобод громадян, які відповідно до статті 3 Конституції України¹ визначають зміст і спрямованість діяльності держави, та утвердження яких є головним обов'язком держави. У цьому контексті М. Мельник влучно зазначив, що наявність корупції підриває авторитет держави, породжує недовіру громадян до політичної системи. Влада сприймається громадянами не як виразник їхніх інтересів і спосіб їх захисту, а як джерело небезпеки для їхніх прав і свобод².

Корупційні процеси ігнорують конституційні положення про непорушність прав і свобод громадян, а також рівність останніх перед законом. Корупція призводить до обмеження або порушення прав громадян, що гарантовані національним законодавством. З іншого боку, корупція змінює сутність правоохоронної діяльності компетентних державних органів, які за умови корумпованості їх посадових осіб перестають виконувати функцію охорони права і перетворюються на інструмент розправи над невинними особами або інструмент неправомірного задоволення особистих чи групових інтересів певних осіб, у тому числі самих посадових осіб зазначених органів³.

Показником стану реалізації прав і свобод громадян у сфері протидії і запобігання корупції, на нашу думку, є рівень їх захисту від зловживань з боку публічної влади. Ми поділяємо позицію В. Галунько, який вважає, що влада не є чимось відокремленим від суспільства. Використання особами повноважень, наданих їм державою, у своїх власних інтересах або в інтересах свого оточення порушує загальні принципи моралі й справедливості, посягає на інтереси інших громадян, породжує соціальну напругу та підвищує конфліктність влади й народу. Корупція своїм існуванням суттєво обмежує конституційні права і свободи людини, неоправно шкодить моральним засадам нації, іміджу України, її потенціалу як є національному, так і в міжнародному вимірі⁴.

Отже, підсумовуюче вищезазначене, можна стверджувати? що одним із найбільш пріоритетних напрямів у процесі побудови правої держави в Україні, основною характеристикою якої має бути високий рівень реалізації прав і свобод людини і громадянина, є боротьба з корупцією. При цьому слід наголосити на тому, що державою мають бути створені збалансовані механізми боротьби з явищем корупції, які би під час їх реалізації жодним чином не порушували та не обмежували права та свободи громадян України.

Що стосується способів протидії корупції, то ми поділяємо точку зору законодавця, відповідно до якої (згідно з положеннями розділу IV Національної антикорупційної стратегії) успішна протидія корупції можлива за наявності таких складників:

- належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади і органами місцевого самоврядування, координації їх діяльності;
- ефективної системи протидії корупції в усіх сферах діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування та на всіх рівнях;
- відкритості та інформованості громадськості про здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції;
- взаємодії об'єднань громадян з органами державної влади і органами місцевого самоврядування у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів держави громадянським суспільством⁵.

На нашу думку, варто звернути увагу на те, що положення даної Національної антикорупційної стратегії часто піддавалися критиці, востаннє – в новій Антикорупційній стратегії на 2014-2017 роки⁶, в якій вказано, що «Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки так і не стала ефективним інстру-

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 131.

² Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М.І. Мельник. – К.: Юридична думка, 2004. – С. 49.

³ Загальна теорія держави і права : навчальний посібник / [Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. та ін.] ; за ред. В. В. Копейчикова ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – С. 65.

⁴ Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності : збірник наукових праць [Електронний ресурс] / за ред. В.В. Галунька. – Херсон-Тернопіль : ХЮІ ХНУВС, 2011. – 230 с. – Режим доступу : http://www.big-lib.com/book/64_Aktualni_problemi_zarobigannya_ta_protidii_korupcii_i_ohoroni_prava_vlasnosti.

⁵ Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента від 21.10.2011 № 1001/2011 // Офіційний вісник України. – 2011 р. – № 83. – Ст. 3020.

⁶ Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.

ментом антикорупційної політики. Однією з основних причин неналежного її виконання стала відсутність всупереч міжнародному досвіду чітких індикаторів стану та ефективності її виконання». Намагаючись усунути вказаний недолік, допущений під час підготовки Національної антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки, нова Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки передбачає реалізацію таких заходів у сфері запобігання корупції:

1) визначити на законодавчому рівні засади організації та діяльності спеціально уповноваженого органу щодо запобігання корупції, відповідального, зокрема, за комплекс заходів із формування та реалізації антикорупційної політики. Зазначений орган повинен мати гарантії незалежної діяльності із забезпеченням широкої участі в ній представників громадянського суспільства, і на нього мають бути покладені, зокрема, такі функції:

- підготовка щорічного звіту про стан виконання Антикорупційної стратегії та проекту доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;
  - аналіз стану справ з питань корупції, підготовка пропозицій щодо заходів нормативно-правового, організаційного, кадрового характеру;
  - моніторинг та координація виконання антикорупційної програми;
  - контроль за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів та декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру;
  - залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;
  - поширення інформації про корупцію, проведення заходів із формування світогляду неприйняття корупції;
- 2) розробити проект акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН, щороку проводити із залученням громадськості дослідження щодо сприйняття корупції та довіри населення до органів, відповідальних за запобігання корупції, готовності населення брати участь у заходах щодо запобігання корупції, поширеності та видів моделей корупційної поведінки, корупціогенних ризиків у відповідних сферах;
- 3) проводити щорічні слухання у Верховній Раді України щодо національного звіту про стан справ з питань запобігання корупції, що готуватиметься спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики, та оприлюднювати звіт разом із висновками та рекомендаціями парламентських слухань;
- 4) забезпечити імплементацію міжнародних стандартів співпраці влади та громадськості у прийнятті рішень у сфері антикорупційної політики, зокрема закріплених у Кодексі кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухваленому конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року, та перейти до нових форм співпраці, таких як діалог та партнерство;
- 5) проводити на постійній основі інформаційні кампанії, орієнтовані на різні соціальні групи та спрямовані на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції.

Очевидно, що рівень реалізації кожного із вищезазначених заходів залежить від якості національної нормативно-правової антикорупційної бази, тобто системи законодавчих актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції в Україні.

Станом на сьогодні система антикорупційних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів включає понад 75 документів, до яких, з-поміж іншого, входять: Конституція України; міжнародно-правові акти, що ратифіковані Верховною Радою України; закони України, зокрема Закон України «Про запобігання корупції»⁷ від 14 жовтня 2014 року; укази Президента; постанови Кабінету Міністрів України та інші підзаконні нормативно-правові акти.

На нашу думку, важливим напрямом діяльності щодо реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції є ратифікація міжнародних нормативно-правових актів, що визнані світовою спільнотою та акумулюють зусилля великої кількості незалежних держав у боротьбі із цим негативним явищем.

⁷ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Основним актом у сфері боротьби з корупцією в Україні є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, який визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданих через корупційні правопорушення збитків, поновлення порушених прав, свобод і інтересів. Крім того, даним законом встановлені певні заборони й обмеження, що стосуються не лише службових осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а й, зокрема, посадових осіб підприємств, організацій, установ. Ключовими новелами цього нормативно-правового акта є:

- створення спеціалізованого органу з питань запобігання корупції органу (Національне антикорупційне бюро України);
- визначення правил формування та реалізації антикорупційної політики;
- встановлення антикорупційних обмежень (щодо використання службового становища, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, спільної роботи близьких осіб, після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування);
- визначення порядку запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (види конфлікту інтересів, шляхи врегулювання);
- наявність спеціальних антикорупційних інструментів (антикорупційна експертиза, спеціальна антикорупційна перевірка, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, вимоги щодо прозорості та доступу до інформації);
- встановлення процедури захисту викривачів (захист осіб, які повідомляють про факти корупції від незаконного звільнення, переведення, зміни істотних умов трудового договору);
- встановлення відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення: кримінальної (за безпосередню корупцію: зловживання повноваженнями, незаконне збагачення тощо), адміністративної (за пов'язані з корупцією правопорушення: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, щодо одержання дарунка (пожертви), вимог фінансового контролю тощо), дисциплінарної та цивільно-правової (за обидва види порушень) тощо⁸.

На нашу думку, повноцінна реалізація законодавчих положень не можлива без функціонування належного рівня правозастосовної практики. Станом на сьогодні відповідний рівень правозастосовної практики потребує вдосконалення, адже рекомендаціями щодо застосування антикорупційного законодавства є морально застарілі документи, а саме: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.1998 № 13 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією»⁹ та Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво»¹⁰. Враховуючи динаміку розвитку антикорупційного законодавства, треба констатувати, що невідповідність правозастосовних рекомендацій законодавству є безумовною. У цьому контексті варто зазначити, що нещодавно Пленум Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ України ухвалив Постанову «Про практику застосування судами України законодавства про відповідальність за окремі корупційні правопорушення» від 14.06.2012 № 9, якою ініціював процес розроблення системи рекомендацій щодо застосування законодавства судами у сфері боротьби з корупцією на підставі інформаційних листів апеляційних судів. Дана ініціатива, на нашу думку, є позитивним кроком у контексті вироблення одноманітної практики та правильного застосування законодавства, що є платформою для забезпечення повноцінної реалізації прав та свобод громадян України у сфері запобігання та протидії корупції.

У контексті даного дослідження можна здійснити умовну класифікацію стану реалізації прав і свобод громадян у сфері протидії та запобігання корупції на дві основні групи. Основним критерієм даної класифікації став інтерес або мотивація, що стимулює особу до вчинення тієї чи іншої дії, що спрямована на реалізацію закріпленого на законодавчому рівні та гарантованого державою права. До першої групи належать випадки, коли основною причиною для реалізації конкретного права є *особистий* інтерес гро-

⁸ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52247

⁹ Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 25.05.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/16974.html>

¹⁰ Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/16974.html>.

мадянина (наприклад, відновлення порушеного права, презумпція невинуватості тощо). До другої групи належать випадки, коли право громадянина у сфері запобігання та протидії корупції реалізується з метою захисту *суспільного* інтересу (наприклад, участь громадськості в заходах щодо запобігання і протидії корупції тощо).

Відповідно до статті Конвенції ООН проти корупції 13 кожна країна-учасниця Конвенції сприяє активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею. У цьому контексті слід зазначити, що, за даними Міністерства юстиції України, в Україні діють більше 40 громадських організацій, діяльність яких спрямована на боротьбу з корупцією.

З іншого боку, варто відмітити ще одну позитивну зміну, яка, на нашу думку, також може вплинути на підвищення рівня реалізації прав та свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. Мова йде про створення спеціалізованого органу, діяльність якого буде спрямована виключно на боротьбу та запобігання корупції, – Національного антикорупційного бюро України. На нашу думку, створення такого органу вже давно вимагали реалії українського життя та неспроможність компетентних органів ефективно боротися з корупцією. Окрім цього, створення такого органу відповідає кращим практикам запобігання корупції на міжнародному рівні. Залишається сподіватися, що ті повноваження, якими наділене Національне антикорупційне бюро України, будуть достатніми та реалізовуватимуться ефективно для досягнення цілей, що поставлені перед цим органом¹¹.

Дискусійним у теорії адміністративного права є питання щодо віднесення державного органу, основним завданням якого є запобігання та протидія корупції, до системи органів державної влади. На нашу думку, для відповіді на дане запитання необхідно проаналізувати аналогічний міжнародний досвід. Так, наприклад, у Гонконгу створена незалежна від будь-якої з гілок влади комісія боротьби з корупцією, діяльність якої полягає у здійсненні організаційних, юридичних та адміністративних антикорупційних заходів, розслідуванні випадків корупції, проведенні просвітницької роботи серед населення. В Індії подібні функції виконує Національна спілка громадської дії, а в Сінгапурі створені наглядові комісії з представників громадськості, що паралельно з державними органами здійснюють нагляд за розслідуванням випадків корупції¹². У даному контексті варто відзначити, що Національне антикорупційне бюро України визначене як державний правоохоронний орган. Таким чином, вітчизняний законодавець підтримав підхід віднесення центрального органу у сфері запобігання корупції до органів державної влади.

Об'єктивним, на нашу думку, критерієм якості стану реалізації прав та свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції є оцінка рівня корупції в Україні з боку міжнародних організацій. На думку Є. Скулиша, об'єктивно оцінити рівень і масштаби поширеності корупції в країні практично неможливо, а нинішня статистика належним чином не відображає реального стану справ, її дані не корелюються між різними відомствами – має місце викривлення реальних кінцевих результатів боротьби з такими діями¹³. Водночас відзначимо, що подібні світові рейтинги формують сприйняття країни міжнародною спільнотою та спроможні відображати об'єктивну ситуацію в межах одного регіону та особливості сприйняття національною елітою, громадянським суспільством та пересічними громадянами ситуації в державі.

На сьогодні в Україні зафіксовано надзвичайно високий рівень корупції, визнаний не тільки вітчизняними і зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, але й навіть вітчизняними представниками вищих органів законодавчої та виконавчої влади. Про це свідчать:

143 місце за індикаторами державного управління Світового Банку серед 212 країн;

82 місце за індексом глобальної конкурентоспроможності, причому за показником якості державних інституцій – 120 місце серед 133 країн.

Окрім цього, 9 липня 2012 року Світовим банком та Європейським союзом оприлюднено «Звіт з ефективності управління державними фінансами України». Оцінка ефективності управління державними фінансами України була проведена спільною групою експертів з Європейського Союзу та Світового банку.

¹¹ Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 3040.

¹² Побережний В. Міжнародний досвід організації запобігання корупції в органах державної влади // Збірник наукових праць. – 2011. – №. 26 «Ефективність державного управління». – С. 270.

¹³ Скулиш Є. Шляхи подолання корупції в Україні / Є. Скулиш // Юридичний вісник України. – 2011. – №32. – С. 6.

Звіт є оновленням Оцінки державних видатків та фінансової підзвітності (ДФФП), проведеної в 2006 році, та містить опис тих змін, які відбулися впродовж наступних 2006-2011 років. За даними звіту, Україна отримала 2,67 бали (за 4-бальною системою оцінювання). Це свідчить про те, що країна в цілому запровадила декілька загально визнаних принципів системи управління державними фінансами, однак залишається широкий спектр питань, які потребують подальшого вдосконалення. Серед 114 оцінених країн Україна перебуває вище загальносвітового середнього показника, який складає 2,53 бали.

Чимало параметрів Програми державних видатків та фінансової звітності, таких як державні закупівлі, внутрішній аудит і контроль, зовнішній аудит, безпосередньо впливають на ймовірність виникнення та рівень корупції. За Індексом економічної свободи (складається спільно The Heritage Foundation і The Wall Street Journal щорічно з 1995 року; охоплює 179 країн світу), одним з компонентів якого є свобода від корупції, Україна демонструє показник 24 %, що є одним із найнижчих порівняно з іншими країнами, що беруть участь у рейтингу. У цілому країна посідає 163-тє місце і входить до групи країн, в яких бізнес та громадяни зазнають значних економічних утисків¹⁴.

Досліджуючи рівень корупції в Україні, особливу увагу, на нашу думку, слід звернути на дослідження міжнародної антикорупційної організації Transparency International, яка безпосередньо аналізує рівень корупції по всьому світу. Індекс сприйняття корупції, який щорічно складається цією організацією, є оцінкою рівня корупції бізнесменами та аналітиками і виступає своєрідним індикатором охоплення корупцією суспільних відносин, відображає критичність ситуації в кожній з країн. Зі 175 країн, що досліджуються організацією, Україна, як це вже було зазначено вище, у 2014 році зайняла 142 місце (для порівняння: у 2007 р. – 118-те, у 2010 р. – 134-те) і межує з Азербайджаном, Білорусією, Росією, Нігерією, Угандою, Центрально-Африканською Республікою, Республікою Конго та Кенією¹⁵.

Аналізуючи стан реалізації прав і свобод людини у сфері запобігання та протидії корупції, на нашу думку, слід звернути увагу на сучасні методи запобігання та протидії корупції і визначити основні напрями їх удосконалення. У науці адміністративного права такі методи поділяються на дві групи: заходи адміністративного примусу та заходи організаційного характеру. В основу такого поділу покладено таку кваліфікуючу ознаку, як коло осіб, на яких спрямовані заходи, а саме: заходи адміністративного примусу носять індивідуально-визначений характер, тоді як заходи організаційного характеру спрямовуються на невизначене коло осіб¹⁶. Водночас ми не можемо не погодитися з думкою О. Леонова, який вважає, що оскільки корупція є складним і комплексним суспільним явищем, то існує потреба у формуванні специфічних принципів правового й організаційного регулювання. Дані принципи не зводяться тільки до введення санкцій та їх посилення, тому центр тяжіння повинен бути перенесений на комплексний підхід і поєднання різних засобів – юридичних, економічних, організаційних, навчальних, виховних тощо¹⁷ [112, с. 4]. У свою чергу С. Сьєрогін наголошує на тому, що, як показує досвід багатьох країн, головною передумовою виявлення корупційних правопорушень і ефективності антикорупційних заходів є активність громадян, зацікавлених у подоланні корупції. Проте ефективної системи впливу на ситуацію у сфері попередження та виявлення корупції з боку різних інституцій громадянського суспільства, зокрема неурядових організацій, до цього часу в Україні, на жаль, не створено¹⁸. У процесі боротьби з корупцією великого значення набувають механізми запобігання корупції, які обумовлюються процесом відродження духовно-моральних основ українського суспільства, широким використанням соціальних технологій, активної участі засобів масової інформації, культури, мистецтва, літератури у формуванні антикорупційних настроїв у країні¹⁹.

З урахуванням вищенаведеного доцільно зазначити, що запровадження дієвих механізмів, спрямо-

¹⁴ Офіційний сайт представництва Європейського союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2012/2012_07_09_1_uk.htm.

¹⁵ Transparency international. Corruption by Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.transparency.org/country#UKR>.

¹⁶ Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. Рогольський; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – С. 17.

¹⁷ Леонов О. Запобігання та протидія корупції : навчально-методичний посібник / О. Леонов. – Донецьк: Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2011. – С. 4.

¹⁸ Сьєрогін С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / С. Сьєрогін; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. Ін-т держ. упр. – Х., 2010. – С. 43.

¹⁹ Там само. – С. 155.

ваних на протидію, зниження корупційних впливів на політичну, економічну й соціальну системи України, є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави на сучасному етапі. Водночас загальнопоширеною є думка про те, що основними напрямами у сфері запобігання та протидії корупції мають стати дотримання правових норм у кожній сфері суспільних відносин; рівність усіх перед законом; невідворотність юридичної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення; поєднання зусиль держави і громадськості. На нашу думку, для більшої ефективності рівня реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції механізм протидії корупції має бути системним та послідовним, передбачатися дієвими комплексними програмами. Зниження рівня корупційних правопорушень в Україні можливе лише за умови координації зусиль органів державних влади, суспільства, міжнародних організацій, а також формування у суспільстві негативного ставлення громадськості до цього антидержавного явища.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити такі висновки. Державна політика, спрямована на забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції, є невід'ємним складником механізму боротьби з корупцією, яка набуває статусу реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу України. У процесі вдосконалення забезпечення захисту прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції слід орієнтуватися на міжнародний досвід та запроваджувати прогресивні напрацювання провідних європейських країн шляхом подальшої ратифікації міжнародних актів та імплементації їх принципів у національне законодавство. Низький рівень судової практики щодо забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції, зокрема застарілість наразі роз'яснень Верховного суду України, а також відсутність рекомендаційних актів вищих спеціалізованих судів, повинен бути усунений шляхом прийняття даними органами необхідних актів.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямі, зокрема, щодо: порівняльно-правового аналізу сучасного стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні та інших країнах Європи; еволюції реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні та країнах-членах ЄС; реформування законодавства України у сфері запобігання та протидії корупції.

Отже, у даній статті охарактеризовано проблематику сучасного стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції.

Анотація

Статтю присвячено сучасному стану реалізації прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. Проаналізовано способи протидії корупції. Здійснено класифікацію стану реалізації прав і свобод громадян у сфері протидії та запобігання корупції. Визначено основні напрями вдосконалення сучасних методів запобігання та протидії корупції.

Summary

The article is devoted to the current situation of the realization of the rights and freedoms of citizens in the sphere of the preventing and combating corruption. The introduction of effective mechanisms aimed at combating, reducing corrupt influences on political, economic and social system of Ukraine is one of the priorities of the state today. Meanwhile prevailing opinion is that the main directions in the field of preventing and combating corruption should become legal compliance in every sphere of social relations; equality before the law; the inevitability of legal responsibility for the commission of corruption offenses; joint efforts of the state and the public. In our opinion, greater effectiveness of the rights and freedoms of citizens on preventing and combating corruption, combating corruption mechanisms must be systematic and consistent, provide for effective comprehensive programs. Reducing corruption offenses in Ukraine is possible only if coordination of efforts by public authorities, society, international organizations and in the society by creating a negative public attitude towards this anti-phenomenon.

Використана література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М.І. Мельник. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.
3. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник / [Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С.Л. та ін.] ; за ред. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 320 с.
4. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності : збірник наукових праць [Електронний ресурс] / за ред. В.В. Галуцька. – Херсон-Тернопіль: ХЮІ ХНУВС, 2011. – 230 с. – Режим доступу : http://www.big-lib.com/book/64_Aktualni_problemi_zapobigannya_ta_protidii_korupcii_i_ohoroni_prava_vlasnosti.
5. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента від 21.10.2011 № 1001/2011 // Офіційний вісник України. – 2011 р. – № 83. – Ст. 3020.
6. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52247.
9. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.05.1998 № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/16974.html>.
10. Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/16974.html>.
11. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 №1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №47. – Ст. 3040.
12. Міжнародний досвід організації запобігання корупції в органах державної влади / В. Побережний // Збірник наукових праць. – 2011. – № 26 «Ефективність державного управління». – С. 268 272.
13. Скулиш Є. Шляхи подолання корупції в Україні / Є. Скулиш // Юридичний вісник України. – 2011. – № 32. – С. 6–7.
14. Офіційний сайт представництва Європейського союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2012/2012_07_09_1_uk.htm.
15. Transparency international. Corruption by Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.transparency.org/country#UKR>.
16. Рогульський С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. Рогульський; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 187 с.
17. Леонов О. Запобігання та протидія корупції : навчально-методичний посібник / О. Леонов. – Донецьк: Донецька обласна державна адміністрація, Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2011. – 36 с.
18. Серьогін С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / С. Серьогін; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. Ін-т держ. упр. – Х., 2010. – 249 с.

В.В. Плиска,

здобувач кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»